

Paremmiin sanoen

Tässä osastossa esitetään julkisuudesta poimittuja kielivirheitä ja tyylikömpelyyksiä lyhyesti perusteltuine korjausehdotuksineen

»Murrosmenot saattavat myös rakentua tyttöjen puberteetille eivätkä lainkaan ulottua poikiin.» (Tieteellisen teoksen suomennoksesta.) Virkkeen rakenteessa on sellainen virhe, että vaikka siinä *ulottua* -verbin pitäisi olla kielteisessä infinitiivissä, se kun on täsmälleen samassa lauseopillisessa asemassa kuin alumpana oleva *rakentua* (nim. *saattaa* -verbin objektina), siihen on kytketty *finiittinen* kieltoverbi. Koska kieltoverbiltämme puuttuu infinitiivi, on tällaisessa tapauksessa käytettävä, kuten tunnettua, *olla* -verbin infinitiiviä ja taivutettavan verbin III infinitiivin abessiivia; emmehän sano esim.: »he saattavat ei(vät) mennä», vaan: he saattavat olla menemättä. Yllä siteeratussa virkkeessä olisi siis ollut sanottava niinikään: ... saattavat ... rakentua ... ja *olla* lainkaan *ulottumatta* poikiin.

*

Inkvisiittio, äänsivät Kansallisteatterin näyttelijät Anouilh'n »Leivonen» -näytelmää esittäessään ainakin 12. 9. 54. Yleisradion »päivän peilin» yksi selostaja äänsi 25. 1 ja 16. 1. 56 *televisio*. Olisi koetettava vakiinnuttaa tällaisten vierasperäisten sanojen ääntämys tarkoin kirjoitusasua vastaavaksi. Kun siis kirjoitamme *inkvisitio* ja *televisio*, lausuttakoon ne myös täsmälleen näin. Samoin vastaavasti *oppositio*, *dispositio*, *kompositio*, *traditio*, toisaalta taas esim. *agitaatio*, *inflaatio*, *instituutio* eikä »agitaattio», »inflaattio», »instituuttio»). Aivan törkeältä kuuluu yleisradiomme erään mieskuuluttajan säännöllisesti ääntämä »sinffonia», kun tietysti olisi sanottava kuten kirjojitetaankin *sinfonia*, mikä ääntämys muualla jo lieneekin vakiintunut.

*

»Ei ihme, että tytöt valittivat *selkiänsä* särkevän.» (Käännösromaa-

nista.) Tässä olisi ollut syytä noudattaa sitä Setälän lauseopin sääntöä, jonka mukaan suomessa tavallisesti käytetään yksikköä monestakin puhuttaessa, kun kullakin omistajalla on asianomaista omistettavaa vain yksi. Olisi siis ollut parempi sanoa: . . . valittivat *selkäänsä* särkevän.

*

»Talon vanha mies: *sitäpä* juuri eno oli.« (Hyväkielisestä alkuperäisestä romaaniuutuudesta.) Kun ei ole kysymyksessä aineennimi tms. ns. jaollinen substantiivi, vaan elävää olentoa merkitsevä *eno*, ei siihen viitattaava pronomini edellä mainittuun tapaan predikatiivina ollessaan suomessa ole partitiivissa, vaan nominatiivissa. Emme sano esim.: »Hutilus, *sitä* hän juuri on«, vaan: H., *se* hän juuri on. Samoin siis: Talon vanha mies: *sepä* juuri eno oli. (Partitiivin melko yleinen esiintyminen tällaisissa tapauksissa kirjakielessä näyttää olevan, merkillistä kyllä, ruotsin kielen välillistä vaikutusta.)

*

» . . . antaa meille synnit anteeksi, elämän ja autuuden«. Tässä nykyisen kirkkorukouksemme kohdassa on hiukan töksähdyttävä, paperikielessä syntynyt tyylillinen outous, joka aiheutuu siitä, että *antaa* ei merkitse samaa yhteydessä »antaa anteeksi« kuin yhteydessä »antaa elämän ja autuuden«. Edellisessä ilmauksessa sanat *antaa anteeksi* muodostavat kiinteän kokonaisuuden, jonka merkitys on = 'jättää rankaisematta, suostuu unohtamaan'; jälkimmäisessä *antaa taas* = 'lahjoittaa, luovuttaa omaksi'. Rukouksessa esiintyvä outous on siis karkeasti luonnehtien, samanlainen, kuin jos sanloisimme: »Pojat laskivat ahkerasti mäkeä ja geometrian tehtäviä.« Töksähdys voitaisiin välttää

esim. sanomalla: . . . antaa syntimme anteeksi, lahjoittaa meille elämän ja autuuden.

*

»Tuhannet perheet kuuntelivat iloisina sadepisarain ropinaa katoilla ja toivoivat pitkällisen *eristäytymisen* pian päättyvän. Lentokoneet ja helikopterit jatkoivat kuitenkin elintarvikkeiden toimittamista *eristettyihin* kyliin ja taloihin.« (STT:n uutisia 22. 1. 55.) Kumpikaan edellä kursivoituista ilmauksista ei ole käypää suomea. Koska tulvan ahdistamat englantilaiset eivät olleet tahallaan eristäytyneet muusta maailmasta ja koska toisaalta kukaan sivullinen henkilö tai henkilöön verrattava ei ollut tietoisesti tuota olotilaa aiheuttanut, olisi ollut sanottava: . . . toivoivat . . . *eristyksissä* olon pian päättyvän . . . jatkoivat . . . elintarvikkeiden toimittamista *eristyksissä oleviin* kyliin . . .

*

Muukalaismallista ja kielemme rakenteeseen sopimattomana vastustettavaa passiivin II partitiivin käyttöä edustaa myös toistaiseksi vielä valitettavan yleinen *oikeutettu* esim. seuraavanlaisissa yhteyksissä: »hän saattoi tehdä sen oikeutettua ylpeyttä tuntien« (alkuper. suomalais. romaanista): »Lukiessamme . . . kuvausta . . . tunnemme oikeutettua ylemmyyttä« (tiet. teoksen suomennoksesta). »Jos taitaisimme punnita valheen kauheuden, vainoaisimme sitä tulella paljon oikeutetummin kuin muita rikoksia.« (Ranskasta suom. esseekokoelmasta.) Missään näissä tapauksissahan ei ole kysymys minkään persoonan suorittamasta tahallisesta oikeuttamisesta. Tuskin mitään tarpeellista merkitysvivahdustakaan olisi menetetty, jos »oikeutettu« noissa lauseissa olisi korvattu yksinkertaisesti adjektiivilla *aiheellinen*.

» . . . valtiomies . . . oli kuollut sydämensä *särjytyä* siitä kiittämättömyydestä, millä radikaalit olivat häntä kohdelleet.» (Ulkomaisen valtiomiehen elämäkerran suomennoksesta.) Kääntäjä on nähtävästi tavoitellut astevaihtelun johdonmukaisuutta: kun kerran sanotaan »särjen» eikä »sären», on kai oleva myös »särjyn» eikä »säryn». Tämä päättely on virheellinen nykyisen yleiskielen kannalta, joka noudattaa sitä sääntöä, että vahvan asteen *k*:ta vastaa heikossa asteessa *j* vain äänneyhtymien *hke, lke, rke* ollessa kysymyksessä. On myös muistettava se lisäsääntö, että *s a m a s s a* paradigmassa ei (yleiskielessä) esiinny kahdenlaisia heikkoja asteita. Kun siis sanotaan esim. *särjen*, sanotaan myös *särjin*; mutta kun sanotaan esim. (*alkaa*:) *alan*, sanotaan myös *alettu* (eikä »aljettu»). *Särkyä* -verbi taas ei kuulu *särkeä* -verbin taivutussarjaan, vaan on itsenäinen johdannainen, jossa heikkoasteiset muodot kaikki ovat *j*:ttömiä edellä mainitun säännön mukaisesti. Olisi siis pitänyt sanoa: oli kuollut sydämensä *säryttyä*.

*

»Kun pari päivää sitten istuin moottorivenetaxissa Venetsiassa . . .» (Sanomalehdestä.) *Taksi* on suomessa jo siksi kotiutunut sana, ettei ole

syytä kirjoittaa sitä *x*:llä sitaattilainan tapaan.

*

»[Prinsessa Dianan hääpuvun] valmistajaksi mainitaan Kairossa toimiva menestyksekkäs Diorin linjan noudattaja Pierre Clouvas, joka kuitenkin on jättänyt *itämaisen maun mukaisesti* syvään uurretut kaulaukot ja paljaat käsivarret sikseen.» (Sanomalehdestä.) Kursivoitu määräys on tarkoitettu liittymään verbiin »on jättänyt», mutta se sopii yhtä hyvin partisiippiin »uurretut», mikä vie lauseen ajatuksen vallon harhaan. Virke on helppo korjata sanajärjestyksestä vaihtamalla: . . .joka kuitenkin on itämaisen maun mukaisesti jättänyt syvään uurretut kaulaukot ja paljaat käsivarret sikseen. — Samaan tapaan: »N. N. -niminen poikanen kamppaili tiistaina *urhoollisesti* virtaavassa jääkylmässä vedessä.» Joko voitaisiin »tiistaina urhoollisesti» jättää pois, tai sitten olisi vaihdettava sanajärjestyksestä: . . . kamppaili tiistaina urhoollisesti jääkylmässä, virtaavassa vedessä. Kun suomessa finitiiverbin määräykset ovat yleensä pääsanansa jäljessä, mutta attribuutina olevan partisiipin määräykset edellä, tällaiset haitalliset yhteensattumat ovat hyvin tavallisia ja usein vaikeita välttääkin.